

ZORBACI DAVRANIŞLAR İLE SEÇİM TEORİSİNE DAYALI TEMEL İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI ARASINDAKİ İLİŞKİ¹

Hasan EŞİCİ²

Öz

Araştırmada, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının (ait olma, güç, özgürlük, eğlence) karşılanma düzeyi ile zorbacı davranışları (zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma) arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile cinsiyetin, zorbacı davranışlar üzerinde etkileşimsel etkiye sahip olup olmadığı incelenmiştir. Tarama modeliyle yapılan bu araştırma, Ankara merkezindeki yedi resmî okulun yedinci sınıflarında eğitim gören 219'u erkek ve 225'i kız olmak üzere toplam 444 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin zorbacı davranışlarının düzeyini belirleyen "Okul Yaşamı Zorbalık Ölçeği" ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyini belirleyen "Temel İhtiyaçlar Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizi Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu, t testi ve ANOVA istatistiksel teknikleri ile gerçekleştirilmiştir. Ortalamalar arası farkın kaynağı için Scheffe testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ait olma, güç ve genel temel ihtiyaçlar ile zorbalık yapma davranışları arasında negatif, özgürlük ve zorbalık yapma arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Zorbalık (yapma) üzerinde cinsiyet farkları anlamlı bulunmuştur. Cinsiyetin ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin zorbacı davranış üzerinde ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Anahtar sözcükler: seçim teorisi, zorbalık, temel ihtiyaçlar, ilköğretim

Abstract

In this research, the relationship between the secondary school seventh grade students' level of fulfilling their basic psychological needs (belonging, power, freedom and fun) and the bullying behaviour (bully and victim) is explored. Further, whether gender and the level of fulfilling one's basic needs have an interactional influence on bullying behaviour. This study has been conducted on 444 students, 219 male and of 225 female, who attend seven state schools in Ankara city center. In the research, "School Bullying Inventory" that measures the students bullying behaviour and "Basic Needs Inventory" that measures the students' fulfilling their basic needs were used. For data analysis, pearson moment correlation, t-tests, ANOVA statistical techniques and Scheffe tests have been used. Findings of the study revealed that there is a negative relationship between belonging, power, general basic needs score and bullying behaviour scores, and a positive significant relationship between freedom and bullying behaviour. The difference between the gender and the scores of bullying behaviour has been found meaningful. Interactional effect of gender and level of fullfilling basic needs on bullying behaviours are found to be not significant.

Keywords: choice theory, bullying, basic needs, primary school

¹ Bu Çalışma Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY'ın danışmanlığında tamamlanan "İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyi İle Zorbacı Davranışları Arasındaki İlişki" adlı tezden üretilmiştir.

² Dr, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, hasanesici@gazi.edu.tr

Öğrenciler arasındaki zorbalık davranışlarının nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin son yıllarda yapılan çalışmalarda artış gözlenmektedir. Zorbalık davranışları neden, etki ve sonuçları açısından geniş bir ölçekte değerlendirmeye ve incelenmeye değer bir konudur. Konunun bu önemi gerek kuramsal gerekse uygulama ve araştırma boyutunda dikkat çekicidir (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Olweus, 2002; Pişkin, 2005). Zorbalığın öğrenciler arasında yayıldığını belirten raporunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu (2007) okullarda, gençler arasında ateşli silah ve kesici alet getirmek ve kavga esnasında bu aletleri kullanmak kaydıyla ölüm ve yaralamalara sebep olan suç ve şiddet olaylarında artış görüldüğünü rapor etmiştir.

Günümüzde önemli ve ciddi sosyal problemlerinden biri hâline gelen çocuklara özgü suçların önemli bir bölümü okullarda meydana gelmektedir (Buluç, 2006). Okullarda ortaya çıkan saldırganlık davranışlarının bir türü olan okul zorbalığı, bir birey veya grup tarafından, savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arzeden bir şiddet türüdür (Olweus, 2002). Pişkin'e (2005) göre bir söz ya da eylemin zorbalık olarak adlandırılabilmesi için; taraflar arasında eşit olmayan güç dengesinin olması, süreklilik özelliği taşıması, kasıtlı yapıyor olması, mağdurun bu söz ve eylemlerden rahatsız olması ve kendini koruyamayacak durumda olması gerekir. Zorbalığın birçok kişisel özellik ve kavram ile ilişkili olduğu yapılan araştırmalarda belirtilmektedir. Özellikle zorbalık ile cinsiyet arasında bir ilişki olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur. Erkek öğrenciler arasında zorbalığın kızlara göre daha yaygın olduğu görülmektedir (Baldry ve Farrington, 2000; Björkqvist ve Österman, 1999; Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Nabuzoka, 2003).

Araştırmalara göre, zorbalık davranışı gösteren çocuklar çeşitli psikolojik sorunlara sahip olma açısından risk altındadır. Bunlar içinde en yaygın problem de depresyondur (Dake, Price ve Telljohann, 2003). Bunun yanı sıra zorbalığa maruz kalan öğrenciler kaygı, kızgınlık, güvensizlik, uykusuzluk, günlük yaşam faaliyetlerinden zevk almama, karamsarlık gibi olumsuzlukları zorbalığa maruz kalmayan öğrencilere göre daha fazla yaşamaktadırlar (Rigby, 2003). Zorba öğrenciler, söz ve eylemleriyle diğer öğrencileri korkutmakta, sahip olmaları gereken özgür öğrenme haklarını ellerinden almakta, dolayısıyla öğrencilerin kendilerini okulda güvensiz hissetmelerine ve sıkça devamsızlık yapmalarına sebep olmaktadır. Banks (1997) tarafından ABD'de yapılan araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık yüzde 7'sinin ayda en az bir kez zorba öğrenciler yüzünden okula gitmeyip evde kalmayı tercih ettikleri bulunmuştur. Hem zorba hem kurban olan öğrencilerin; zorba, kurban ve bu sınıflamaya girmeyen öğrencilerden sosyal kabul seviyelerinin daha az olduğu ortaya çıkmıştır (Andreou, 2000). Kurbanların utangaç, sosyal yabancılaşma düzeylerinin yüksek olduğu, sosyometrik açıdan dışlandıkları; zorbaların ise saldırgan, kavgacı ve rahatsız edici oldukları bulunmuştur (Delfabbro ve diğ., 2006; Estell, Farmer ve Cairns, 2007).

Perren ve Alsaker (2006) tarafından anaokulu öğrencileri üzerinde yapılan araştırmaya göre kurban öğrencilerin daha uysal, daha çekingen, kendilerini toplumdaki diğerlerinden daha çok soyutlayan, daha az iş birliği yapan, genelde oyun arkadaşı olmayan kişiler oldukları, zorbaların ise daha sosyal yapıya ve liderlik becerilerine sahip kişiler oldukları tespit edilmiştir. Uludağlı ve Uçanok (2005) tarafından beşinci ve altıncı sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre zorba/kurbanların, zorba veya kurban olmayan çocuklara göre akranları tarafından hem daha fazla reddedildikleri hem de akademik başarılarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Zorbalığa uğrayan çocuklar zorbacı eylemlere okulda uğradıklarında okulu sevmeme, okulda zorbalığın meydana geldiği yerlere gitmekten kaçınma (zorbacı davranışlardan dolayı okul tuvaletlerini kullanamama gibi) ve hatta okuldan kaçma gibi tepkiler verebilmektedirler. Öğrencilerin yüzde 90'ı zorbalıkla karşılaşan kişinin sosyal, duygusal ve akademik sorunlar yaşadığını belirtirler (Bridge, 2003).

Zorbalık davranışının okullarda gözlemlendiği yapılan birçok araştırma ile ortaya çıkmıştır (Bentley ve Li, 1995; Genta, Menesini, Fonzi, Costabile ve Smith, 1996; Nansel, Overpeck, Rilla, Ruan, Simons-Morton ve Scheidt, 2001; Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005). Bu bağlamda okul ortamının yanı sıra sosyal hayatta da kendisine belirli bir konum elde edemeyen genç birey bu boşluğu okula gitmeme, arkadaş tercihlerindeki yanlışlıklar, sigara, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıklarla doldurup; kendisini bu yolla göstermeye çalışacağı sonucuna varılabilir (Bilgin, 2007).

Zorbalık, öğrencilerin sosyal, duygusal, fiziksel, akademik problemler yaşamasına neden olan bir olgudur. Bireyin ihtiyaçlarını başarılı bir şekilde gidermesi önemli olduğu için, ihtiyaçlarını gerekli ve istenilen düzeyde karşılayamayanlar pasifleşmektedir ve bu durumda bazı kişiler şiddet, bağımlılık veya sevginin olmadığı cinsellikten doyum alırlar bazıları ise duygusal rahatsızlığı seçerler (Peterson, 2000). Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumda veya öğrenciler temel ihtiyaçlarını başarılı bir şekilde gidereemediklerinde istenmeyen davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu davranışlardan bir tanesi ve belki de en önemlisi, öğrencilerin okul içerisinde kendilerini güvende hissetmelerini engelleyici nitelikte olan, akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini, duygusal yaşantılarını olumsuz etkileyen zorbalıktır.

İnsan davranışları, insanda genetik olarak var olan beş temel ihtiyacı karşılamaya yöneliktir (Glasser, 2003). Seçim teorisi insanın beş temel ihtiyacı olduğunu belirtir. Bu ihtiyaçlardan biri olan hayatta kalma fizyolojik bir ihtiyaçtır. Buna karşılık insanları güdüleyen ve genlerine yerleşmiş dört temel psikolojik ihtiyaç (sevgi ve ait olma, güç, özgürlük, eğlence) vardır (Glasser, 1997).

Hayatta kalma ihtiyacı insanın en temel ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç insanın fiziksel ihtiyaçları olan yemek, su, hava, güvenlik, barınma, sıcaklık, sağlıklı olma ve yaşamak için yeterli gelire sahip olmayı içerir (Frey ve Wilhite, 2005).

Sevme, sevilme ve ait olma ihtiyacı, bireyin aile, arkadaş, iş ve sosyal ilişkilerinde sevildiğine ve kendisiyle ilgilenildiğine inanmasıdır. Ait olma, diğer insanlarla iş birliği yapmayı, ilgilenmeyi, bir şeyler paylaşmayı ve ilişki içinde olmayı zorunlu kılmaktadır (Frey ve Wilhite, 2005; Wubbolding, 1988). İnsanın pratikte en önemli olan ihtiyacı sevgi ve ait olmadır. Bu ihtiyacın fizyolojik ihtiyaçlar gibi derhal doyurulması gerekmesee de yaşam süreci içerisinde doyurulması gerekmektedir. Aksi durumda ait olma ihtiyacını karşılayamayan birey yalnızlık yaşar (Peterson, 2000). Glasser'a (1965) göre seven ve sevilen insan genelde kendisini faydalı hissedecektir ve faydalı bir insan ise genelde sevilen ve sevebilen bir insandır.

Güç ihtiyacı genellikle bireyin insanlarla arasındaki rekabeti veya bir şeyi başarması olarak açıklanır. Örneğin, yüzmek, koşmak gibi rekabete dayanmayan eylemler, başarı duygusunu ve öz-saygıyı artırır. Aynı şekilde plan yapmak ve yapılan plana uygun davranmak güç ihtiyacını gidermeye yardımcı olabilir (Wubbolding, 1988). Güç kişisel gelişmeyi ifade eder ve bunun içinde bilgi ve beceri kazanma, yaşam kalitesini arttırma, başarıya yönelme ve kendini değerli hissetme bulunur (Erwin, 2003). Güç ihtiyacı ayrıca kişisel gelişmeye yardımcı olan başarı duygusu ile karşılanır.

Özgürlük ihtiyacı insanoğlunu yönlendiren karar verme dürtüsü, bir yerden bir yere gidebilme ve özgür olma dürtüsü olarak tanımlanabilir. Yani özgürlük, sadece dışsal olarak esir olmama durumu olarak

anlaşılmalıdır. Bağımsız olmayı ifade eden özgürlük, insanın hayatının kontrolünün mümkün olduğunca elinde olmasıdır (Erwin, 2003; Wubbolding, 1988). Bireyin karar verebilmek, yaratıcı olmak, araştırmak ve kendini özgür bir şekilde ifade edebilmek için kendini özgür ve bağımsız hissetmeye ihtiyacı vardır.

Eğlence, eğlenmek için duyulan psikolojik ihtiyaçtır. Bir işi sevme, espri yeteneğine sahip olma, bir hobi ile meşgul olma, proje çalışması için heyecan duyma eğlenceye örnek olarak verilebilir. Eğlence, bir şeyden zevk alma, rahatlama, gülme ve öğrenmeyi de kapsar. Eğlenme öğrenmenin önemli öncüllerinden biri olarak değerlendirilir (Frey ve Wilhite, 2005). Çocuklar oyun oynadıkları sürece bir şeyler öğrenirler.

Glasser (2003) ödevi ve öğretmenleri daha ilk sınıflardayken kalite dünyasının dışına çıkaran öğrencilerden bahsetmektedir. Bu öğrenciler evde istedikleri sevgi ve ilgiyi görmezler, okulda da diğer öğrencilerden ve öğretmenlerden daha fazla sabır ve sevgi beklerler. Bu öğrenciler ortaokul ve sonrasında hâlâ okula devam ediyorlarsa birbirlerine kenetlenirler. Çünkü ilgilendikleri şeyler ortaktır. Yıkıcılık, şiddet, cinsellik ve madde kullanımı bu öğrencilerin seçim yaptığı olumsuz davranışların başında gelir.

Temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamayan öğrenciler, dersleri ve öğretmenleri kalite dünyalarının dışına atarak güç ve direnç göstermeye başlar. Bu tip öğrenciler arkadaşlarını sözel, fiziksel, duygusal olarak rahatsız etme davranışları gösterebilir. Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında okulun çok önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu nedenle, bu araştırmada öğrencilerin temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi ile zorbalık davranışları arasında ilişkinin var olup olmadığı, varsa hangi ihtiyacın zorbalık ve kurbanlarda yeteri kadar karşılanmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002:77). Betimsel tarama modelinde, belli bir zaman kesiti içinde çok sayıda denek ve objeden elde edilen verilerin analizi ile araştırma problemine veya problemlerine cevap aranır (Arseven, 2001:104).

Çalışma Grubu

Ankara ili merkez ilçelerindeki resmi ilköğretim okullarının yedinci sınıflarından belirlenen öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırma grubu, 2006-2007 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinden Keçiören-Mamak, Yenimahalle ve Çankaya ilçelerinden tesadüfi olarak seçilen yedi ilköğretim okulunda öğrenim gören 444 ilköğretim yedinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma grubunun 219'u erkek, 225'i ise kız öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Okul Yaşamı Zorbalık Ölçeği: Çalık (2007) tarafından geliştirilen ve 32 maddeden oluşan beşli likert tipi ölçeğin yapı geçerliliği faktör analizi ile test edilmiş ve ölçeğin iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Okul yaşamı zorbalık ölçeğinin birinci boyutunda (zorbalık yapma) 18 madde yer almaktadır. Ölçeğin bu boyutunda yer alan maddelerin faktör yük değerleri .43 ile .76 arasında değerler almıştır. Bu boyutta yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .40 ile .71 arasında değişmiştir. Ölçeğin güvenilirliğinin

57 belirlenmesinde, iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha, .90 olarak bulunmuştur (n=295). Ölçeğin ikinci boyutunda 14 (zorbalığa maruz kalma) madde yer almaktadır. Bu boyutta yer alan maddelerin faktör yük değerleri .75 ile .41 arasında değişmektedir. Ölçeğin ikinci boyutunda yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonları .41 ile .68 arasında değişmiştir. Cronbach's Alpha değeri 0.85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesinde iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha .90 olarak tespit edilmiştir.

Temel İhtiyaçlar Ölçeği: Temel ihtiyaçlara ilişkin veriler, lise öğrencileri için İkinci (2003) tarafından geliştirilen –bu araştırma kapsamında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uyarlanan- Temel İhtiyaçlar Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. 20 maddeden oluşan ölçeğin yapı geçerliliği faktör analizi ile test edilmiş ve ölçeğin dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu faktörler Özgürlük, Ait Olma, Eğlence, Güç olarak adlandırılmıştır. Temel İhtiyaçlar Ölçeği'nin Özgürlük faktöründe 5 madde yer almaktadır. Ölçeğin bu faktöründeki maddelerin faktör yük değerleri .73 ile .58 arasında değerler almış ve maddelere ilişkin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .57 ile .42 arasında değişmiştir. Ölçeğin bu faktörüne ait iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha .71 olarak bulunmuştur (n=317). Ölçeğin ait olma boyutunda 5 madde yer almış ve bu maddelerin faktör yük değerleri .68 ile .56 arasında değişmiştir. Bu boyuttaki ifadelerle ilişkin madde toplam korelasyonları .51 ile .41 arasında değişmiş ve Cronbach's Alpha değeri ise .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin eğlence boyutunda 5 madde yer almış ve bu maddelerin faktör yük değerleri .71 ile .38 arasında değişmiştir. Ölçeğin bu boyutunda yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .44 ile .30 arasında değerler almış ve Cronbach's Alpha .59 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güç boyutunda 5 madde yer almış ve bu maddelerin faktör yük değerleri .68 ile .56 arasında değişmiştir. Ölçeğin bu boyutunda yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .52 ile .40 arasında değerler almış ve Cronbach's Alpha .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesinde iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha .82 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada istatistiksel teknik olarak; pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniği, iki yönlü anova analizi ve scheffe testi kullanılmıştır. Tüm analizler .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri ile zorbalık puanları arasındaki korelasyon katsayıları Tablo1'de verilmiştir.

Tablo 1. Temel İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyleri ile Zorbalık (Yapma ve Maruz Kalma) Puanları Arasındaki Korelasyonlar

Değişken	\bar{X}	ss	N	1	2	3	4	5	6
Ait olma (1)	20.46	3.67	443						
Eğlence (2)	17.99	3.75	440	.43**					
Özgürlük (3)	16.35	4.13	442	.35**	.50**				
Güç (4)	20.06	3.57	443	.55**	.52**	.39**			
Temel ihtiyaçlar Toplam puan (5)	74.81	11.63	443	.75**	.80**	.74**	.79**		
Zorbalık yapma (6)	28.41	12.20	439	-.30**	-.02	.14*	-.17**	-.10*	

Zorbalığa maruz kalma (7)	23.36	9.29	440	-.24**	-.18**	-.13*	-.25**	-.25**	.46**
---------------------------	-------	------	-----	--------	--------	-------	--------	--------	-------

*p<.05,**p<.001

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin sırasıyla ait olma, güç ve temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi toplam puanı ile zorbalık yapma puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki, özgürlük ve zorbalık yapma arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.30$; $r = -.17$; $r = -.10$; $r = .14$). Bunun yanı sıra, öğrencilerin sırasıyla ait olma, eğlence, özgürlük, güç ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi toplam puanı ile zorbalığa maruz kalma puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.24$; $r = -.18$; $r = -.13$; $r = -.25$; $r = -.25$).

Öğrencilerin zorbalık (yapma ve maruz kalma) puanlarının cinsiyete göre değişkenliğini belirlemeye yönelik t-testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Zorbalık (Yapma ve Maruz Kalma) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılığını Belirlemeye Yönelik t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	p
Zorbalık Yapma	Kız	224	25.44	9.56	5.34	.000
	Erkek	215	31.51	13.80		
Zorbalığa Maruz Kalma	Kız	224	22.61	8.93	1.73	.090
	Erkek	216	24.14	9.61		

Tablo 2 incelendiğinde erkek öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamasının kız öğrencilerden yüksek olduğu görülmektedir, ($t=5.34$, $p<.001$). Erkek öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalaması kız öğrencilerin puan ortalamasından yüksek olmasına karşın aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=1.73$, $p>.05$).

Öğrencilerin cinsiyet ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine göre zorbalık yapma puanlarının iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet ve Temel İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalık Yapma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p
Cinsiyet	4023.25	1	4023.25	28.78	.000
Temel ihtiyaçlar	516.17	2	258.08	1.85	.159
Cinsiyet*Temel ihtiyaçlar	41.29	2	20.65	.15	.863
Hata	60392.46	432	139.80		
Toplam	419300.00	438			

Tablo 3 incelendiğinde; kız ve erkek öğrencilerin zorbalık yapma puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin zorbalık yapma puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(1/432)=28.78$, $p<.001$. Temel ihtiyaçların karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=1.85$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığını

göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde cinsiyetin ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=.15$, $p>.05$.

Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyetlerine ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet ve Temel İhtiyaç Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p
Cinsiyet	351.70	1	351.70	4.31	.038
Temel ihtiyaçlar	2185.44	2	1092.72	13.40	.000
Cinsiyet*Temel ihtiyaçlar	79.30	2	39.52	.49	.616
Hata	35300.36	433	81.53		
Toplam	277845.00	439			

Tablo 4 incelendiğinde; kız ve erkek öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(1/433)=4.31$, $p<.05$. Temel ihtiyaçların karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(2/433)=13.40$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır, $F(2/433)=.49$, $p>.05$.

Temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinde gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi düşük öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, orta olan öğrencilerden ve yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi orta öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (3.12*, 5.83*, 2.71*, -3.12*, -5.83*, -2.71*) * $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin zorbalık yapma puanlarının cinsiyetlerine ve ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Cinsiyet ve Ait Olma İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalık Yapma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	2951.72	1	2951.72	22.67	.000
Ait olma	4680.16	2	2340.08	17.97	.000
Cinsiyet*Ait olma	84.06	2	42.03	.32	.724
Hata	56245.27	432	130.20		
Toplam	419300.00	438			

Tablo 5 incelendiğinde; kız ve erkeklerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(1/432)=22.67$, $p<.001$. Ait olma ihtiyaçların karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(2/432)= 17.97$, $p<.001$. Öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde cinsiyetin ve ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=.32$, $p>.05$.

Ait olma ihtiyacındaki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamaları, ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerden ve ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamaları, ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (6.26***, 8.84***, 2.58, -6.26***, -8.84***, -2.58) $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyetlerine ve ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Cinsiyet ve Ait Olma İhtiyacının Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	121.31	1	121.31	1.46	.227
Ait olma	1654.72	2	827.36	9.98	.000
Cinsiyet*Ait olma	2.75	2	1.38	.018	.984
Hata	35889.60	433	82.89		
Toplam	277845.00	439			

Tablo 6 incelendiğinde; kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(1/433)=1.46$, $p>.05$. Bu bulgu, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin etkisi olmadığını göstermektedir. Ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki farka ilişkin F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(2/433)=9.98$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde ait olma ihtiyaçlarının anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin ve ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/433)=.02$ $p>.05$.

Ait olma ihtiyacında gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerden ve ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (3.52**, 4.96***, 1.44, -3.52***, -4.96***, -1.44) *** $p<.001$ ve ** $p<.005$ düzeyinde anlamlıdır.

Zorbalık yapma puanlarının cinsiyetlerine ve eğlence ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Cinsiyet ve Eğlence İhtiyaçlarının Karşılama Düzeylerine Göre Zorbalık Yapma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	3870.90	1	3870.90	27.43	.000
Eğlence	52.00	2	26.00	.18	.832
Cinsiyet*Eğlence	86.85	2	43.42	.31	.735
Hata	60551.31	429	141.15		
Toplam	417510.00	435			

Tablo 7 incelendiğinde; eğlence ihtiyacının karşılama düzeyine göre öğrencilerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(2/429)=.18$, $p>.05$. Bu bulgu, öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde eğlence ihtiyacının karşılama düzeyinin önemli bir etken olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde cinsiyetin ve eğlence ihtiyaçlarının karşılama düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/429)=.31$, $p>.05$.

Zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyetlerine ve eğlence ihtiyaçlarının karşılama düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Cinsiyet ve Eğlence İhtiyacının Karşılama Düzeylerine Göre Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	240.27	1	240.27	2.88	.090
Eğlence	1540.80	2	770.40	9.24	.000
Cinsiyet*Eğlence	33.31	2	16.65	.20	.819
Hata	35870.65	430	83.42		
Toplam	276621.00	436			

Tablo 8 incelendiğinde; kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(1/430)=2.88$, $p>.05$. Bu bulgu, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin etkisi olmadığını göstermektedir. Eğlence ihtiyacının karşılama düzeyine göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(2/430)=9.24$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde eğlence ihtiyaçlarının anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin ve eğlence ihtiyacının karşılama düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/430)=.20$, $p>.05$.

Eğlence ihtiyacındaki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffé testi sonucunda eğlence ihtiyacının karşılama düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, eğlence ihtiyacının karşılama düzeyi orta olan öğrencilerden ve eğlence ihtiyacının karşılama düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Eğlence ihtiyacının karşılama düzeyi orta olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, eğlence ihtiyacının karşılama düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (2.60*, 5.58***, 2.97, -2.60***, -5.58***, -2.97) *** $p<.001$ ve * $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin zorbalık yapma puanlarının cinsiyetlerine ve özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Cinsiyet ve Özgürlük İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalık Yapma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	3829.17	1	3829.17	27.50	.000
Özgürlük	670.67	2	335.34	2.41	.091
Cinsiyet*Özgürlük	228.85	2	114.42	.82	.440
Hata	60007.56	431	139.23		
Toplam	418859.00	437			

Tablo 9 incelendiğinde; kız ve erkeklerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(1/431)=27.50$, $p<.001$. Özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(2/431)= 2.41$, $p>.05$. Bu bulgu, öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyinin etkisinin olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde cinsiyetin ve özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/431)=.82$, $p>.05$.

Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyetlerine ve özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Cinsiyet ve Özgürlük İhtiyaç Karşılanma Düzeylerine Göre Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	360.49	1	360.49	4.22	.041
Özgürlük	478.76	2	239.38	2.80	.062
Cinsiyet*Özgürlük	55.10	2	27.55	.32	.725
Hata	36924.34	432	85.47		
Toplam	277620.00	438			

Tablo 10 incelendiğinde; kız ve erkek öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(1/432)=4.22$, $p<.05$. Özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=2.80$, $p>.05$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde özgürlük ihtiyaçlarının anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin ve özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=.32$, $p>.05$.

Öğrencilerin zorbalık yapma puanlarının cinsiyetlerine ve güç ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Cinsiyet ve Güç İhtiyaçlarının Karşılama Düzeylerine Göre Zorbalık Yapma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	4138.83	1	4138.83	30.16	.000
Güç	1591.36	2	795.68	5.80	.003
Cinsiyet*Güç	107.30	2	53.65	.39	.677
Hata	59291.56	432	137.25		
Toplam	419300.00	438			

Tablo 11 incelendiğinde; kız ve erkek öğrencilerin zorbalık yapma puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(1/432)=30.16$, $p<.001$. Güç ihtiyaçların karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalık yapma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(2/432)= 5.80$, $p<.005$. Öğrencilerin zorbalık yapma puanları üzerinde cinsiyetin ve güç ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/432)=.68$, $p>.05$.

Güç ihtiyacındaki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda güç ihtiyacının karşılanma düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamaları, güç ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerden ve güç ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Güç ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamaları, güç ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklılıkların tüm değerler sırasıyla (3.08,4.66*,1.58, -3.08, -4.66*, -1.58) * $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyetlerine ve güç ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan iki yönlü ANOVA sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Cinsiyet ve Güç İhtiyaç Karşılama Düzeylerine Göre Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	261.69	1	261.69	3.25	.072
Güç	2618.08	2	1309.04	16.26	.000
Cinsiyet*Güç	112.20	2	56.10	.70	.499
Hata	34851.89	433	80.49		
Toplam	277845.00	439			

Tablo 12 incelendiğinde; kız ve erkek öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarına uygulanan çift yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; kız ve erkeklerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır, $F(1/433)=3.25$, $p>.05$. Güç ihtiyacının karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $F(2/433)=16.26$, $p<.001$. Bu bulgu; öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde güç ihtiyaçlarının anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin

zorbalığa maruz kalma puanları üzerinde cinsiyetin ve güç ihtiyacının karşılanma düzeyinin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, $F(2/433)=.70, p>.05$.

Güç ihtiyacındaki gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan scheffe testi sonucunda güç ihtiyacının karşılanma düzeyi düşük olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, güç ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerden ve güç ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Güç ihtiyacının karşılanma düzeyi orta olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları, güç ihtiyacının karşılanma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Bu farklara ilişkin tüm değerler sırasıyla (2.73*, 6.30***, 3.56**, -2.73*, -6.30***, -3.56**) *** $p<.001$, ** $p<.005$ ve * $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır.

TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, zorbalık yapma davranışının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Zorbalığa maruz kalma ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgu erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığı, erkek ve kız öğrencilerin birbirine yakın düzeyde zorbalığa maruz kaldıkları şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde erkek öğrenciler arasında zorbalığın (yapma ve maruz kalma) kızlara göre daha yaygın olduğu araştırmalar bulunmaktadır (Baldry ve Farrington, 2000; Björkqvist ve Österman, 1999; Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Delfabbro ve diğ., 2006; Kapçı, 2004; Nabuzoka, 2003). Pişkin'in (2003) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre zorbalık yapan öğrencilerde erkeklerin oranı yüksek, zorbalığa maruz kalan grupta ise kız öğrencilerin oranı yüksektir. Rolland ve Galloway'ın (2002) ve Gökler'in (2006) yaptığı araştırmada zorbalığa maruz kalan kızların sayısı erkeklerin sayısına eşit olarak bulunmuştur. Literatürde zorbalık yapma erkek öğrenciler arasında daha yaygındır. Bu araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Zorbalığa maruz kalan kızların sayısının erkeklerle eşit olduğu araştırmaların sonuçlarıyla bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermektedir.

Araştırmada, ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyine göre öğrencilerin zorbalık (yapma ve maruz kalma) puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Literatürde bu bulguyu destekleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Ait olma, sevme ve başkalarıyla ilgilenmedir. Bireyin aile, arkadaş, iş ve sosyal ilişkilerinde sevildiğine ve ilgilenildiğine inanmasıdır. Ait olma bireyin diğer insanlarla iş birliği yapmasını, ilgilenmesini, bir şeyler paylaşmasını ve ilişki içinde olmasını zorunlu kılmaktadır (Frey ve Wilhite, 2005; Wubbolding, 1988). Sosyal olarak dışlanmış bireylerin ait olma ihtiyacını yeterince karşılayamadıkları söylenebilir. Estell, Farmer ve Cairns (2007) tarafından yapılan araştırmada zorbalık yapan ve maruz kalanların sosyal açıdan dışlanmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal açıdan dışlanmış olan bireylerin ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri düşük olduğundan zorbalık davranışlarının arttığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Perren ve Alsaker'in (2006) anaokulu öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre zorba öğrenciler ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genelde akranlarından daha saldırgan bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Buna ek olarak zorbalığa maruz kalan öğrenciler kendilerini başkalarından soyutlayıcı özelliğe sahiptirler ve neredeyse hiç oyun arkadaşları yoktur. Ait olma ihtiyacını karşılama düzeyi düşük olan öğrencilerin daha çok zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir.

Araştırmada, eğlence ihtiyacının karşılanma düzeyi ile öğrencilerin zorbalık yapmaları arasında bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Literatür incelendiğinde ise bu bulguyu desteklemeyen sonuçlar bulunmaktadır. Perren ve Alsaker'in (2006) yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre zorbalık yapan öğrenciler daha sosyal bir yapıya sahiptirler, oyun arkadaşı olarak daha çok tercih edilirler, geniş sosyal gruplara mensupurlar ve diğer zorbalı

ile ya da kurbanlar ile yakın ilişki kurarlar. Zorbalar özellikle saldırgan yapıya sahip diğer erkek çocuklar tarafından oyun arkadaşı olarak daha çok tercih edilirler. Saldırgan yapıya sahip çocuklar arasındaki bu yakın ilişkinin, zorbaca davranışların da sergilenmesinde bir etken olduğu değerlendirilmektedir.

Eğlence ihtiyacının karşılanma düzeyine ile öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Perren ve Alsaker'in (2006) yaptıkları araştırmanın sonuçları bu bulguyu desteklemektedir. Araştırma, hiçbir şeye karışmayan öğrencilerle kıyaslandığında zorbalığa maruz kalan öğrencilerin daha uysal, daha az liderlik becerilerine sahip, daha çekingen, daha az iş birliği yapan ve genelde oyun arkadaşı olmayan öğrenciler olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyi ile öğrencilerin zorbalık yapması ve maruz kalması arasında ilişki bulunamamıştır. Özgürlük ihtiyacı bireyin hayatının kontrolünü kendi elinde tutması, kendi kararlarını verebilmesi, kendini özgürce ifade edebilmesidir (Erwin, 2003; Wubbolding, 1988). Özgürlük ihtiyacı karşılanan bireyler kendilerini daha iyi ifade edebilir, başkalarıyla etkili ve uygun iletişimi kurabilir. Bu nedenle zorbalık (yapma-maruz kalma) davranışları sergileme ihtiyacı duymayabilirler.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında güç ihtiyacının karşılanma düzeyi ile öğrencilerin zorbalık (yapma ve maruz kalma) arasında ilişki söz konusudur. Güç ihtiyacının karşılanma düzeyinin yüksek olmasının bir göstergesi başarılı olmaktır (Wubbolding, 1988). Delfabbro ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan araştırmada zorbalığa maruz kalan öğrencilerin daha az akademik yeterliliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Uludağlı ve Uçanok'un (2005) yaptığı araştırmanın sonuçları da benzer bir şekilde zorba/kurbanların akademik başarılarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada sürekli değişken olan temel ihtiyaçların kategorik hâle getirilmesi araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Ayrıca araştırma sonuçları Ankara ili merkez ilçelerinde öğrenim gören 7. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, genel olarak zorbalık davranışında bulunan ve zorbalık davranışına maruz kalan öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Özellikle ait olma ve güç ihtiyacının giderilmesi zorbalık davranışlarının önlenmesi açısından önemlidir. Zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okullarda risk grubuna dâhil edilerek temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri belirlenebilir. Risk grubunun hangi temel ihtiyaçlarını gidermede sorun yaşadıkları tespit edilerek o temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli görülen programlar, faaliyetler düzenlenebilir. Okullarda bulunan yöneticilerin, öğretmenlerin, sınıf rehber öğretmenlerinin ve okul psikolojik danışmanının temel ihtiyaçlar hakkında bilgi sahibi olması sağlanabilir. Bu bağlamda öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak amacıyla, grup rehberliği programları hazırlanabilir. Okullarda bulunan kulüplerin faaliyetlerine sevgi ve ait olma, eğlence, özgürlük ve güç ihtiyacının karşılanabilmesine katkı sağlayacak faaliyetler eklenebilir. Ebeveynlerin, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi konusunda çok önemli bir konumda oldukları bilinmektedir. Okul ile veliler arasındaki iş birliği artırılarak ve velilere yönelik programlar hazırlanarak öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamasına nasıl yardımcı olabilecekleri hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanabilir. Bu sayede öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olunarak okullarda görülen zorbalık davranışlarının yoğunluğu azaltılabilir. Okul psikolojik danışmanı bireysel-grupla psikolojik danışma uygulamaları, önleyici ve gelişimsel rehberlik çalışmaları yaparak öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological construct in 8- to 12- year-old greek school children. *Agressive Behavior*, 26 (1), 49-56.
- Arseven, A. D. (2001). *Alan Araştırma Yöntemi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Baldry, A. C. & Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents. Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10 (1), 17-31.
- Banks, R. (1997). *Bullying in school*. ERIC Digest (Online). 09.07.2005 tarihinde <http://npin.org/library/pre1998/n00416.html> adresinden alınmıştır.
- Bentley, K. M. and Li, A. (1995) 'Bully and victim problems in elementary schools and students' beliefs about aggression', *Canadian Journal of School Psychology* 11: 153-65.
- Bilgin, Z. (2007). Çocuk istismarı ve internet. A. Ünlü, M. Afacan ve M. A. Sözer (Der.) İSREF Perspektif: Çocuk Suçluluğu ve İstismarı, 83-84. Glen Allen, VA: ISREF İnceleme ve Stratejik Araştırmalar Forumu. Online Erişim: http://www.isref.org/objects/assets/perspective/pdf/Cocuk_Suclulugu_ve_Istismari.pdf Erişim tarihi: 20 Eylül 2010
- Björkpqvist, K. & Österman, K. (1999). *The nature of school bullying: across national perspective*. London and New York: Routhledge.
- Bridge, B. (2003). *Zorbalık: bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Buluç, B. (Eds.). (2006). *Okullarda suç ve şiddet*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Çalık, T. (2007). Seçim teorisi temeli güvenli okul ikliminin oluşturulması. TÜBİTAK 106K016 No'lu proje kapsamında geliştirilen ölçme aracı.
- Çinkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34, 236-253.
- Dake, J.A., Price, J.H. & Telljohann, S.K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73 (5), 173-180.
- Delfabbro, P., at all (2006). Peer and teacher bullying/victimization of south australian secondary school students: prevalence and psychological profiles. *British Journal Educational Psychology*, 76 (1), 71-90.
- Erwin, J.C. (2003). Giving students what they need. *Educational Leadership*, 61 (1), 19-24.
- Estell, D. B., Farmer. T. W., & Cairns, B. D. (2007). Bullies and victims in rural african american youth: behavioral characteristics and social network placement. *Agressive Behavior*, 33 (2), 145-159.
- Frey, L.M. & Wilhite, K. (2005). Our five basic needs: application for understanding the function of behavior. *Intervention in School and Clinic*, 40 (3), 156-160.
- Genta, M.L., Menesini, E., Fonzi, A., Costabile, A., & Smith, P.K. (1996). Bullies and victims in schools in central and southern Italy. *European Journal of Psychology*, 11, 97-110.
- Glasser, W. (1965). *Reality therapy: a new approaches to psychiatry*. New York: Harper And Row.
- Glasser, W. (1997). Choice theory and student success. *Education Digest*, 63 (3),16-21.
- Glasser, W. (2003). *Seçim teorisi*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Gökler, R (2006). İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler bakımından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İkinci, M. (2003). *Ergenlerde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi ile başa çıkma davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 1-13
- Nabuzoka, D. (2003). Experiences of bullying-related behaviours by english and zambian pupils: a comparaive study. *Educational Research*, 45 (1), 95-109

- Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B. & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of American Medical Association*, 285, 2094-2100.
- Olweus, D. (2002). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Madlen: MA Blacwell Publishers Ltd.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school, *Educational Leaderships*, 60 (6) EBSCOhost.
- Perren, S. & Alsaker, F.D. (2006). Social behaviour and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47 (1), 45-57.
- Peterson, A.V. (2000). Choice theory and reality therapy. *TCA Journal*, 28 (1), 41-50.
- Pişkin, M. (2003). Okullarımızda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. Yedinci Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. İnönü Üniversitesi.: 11-13 Haziran 2003, Malatya.
- Pişkin, M. (2005). Okullarımızda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü Okullarda Şiddet Paneli. Ankara.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48 (9), 583-590
- Roland, E., & Galloway, D. (2002). Classroom influences on bullying. *Educational Research*, 44(3), 299-312.
- TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (2007). Türkiye Büyük Millet Meclisi çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Online Erişim: [http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1413_BOLUM%20I%20\(0001-0150\).pdf](http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1413_BOLUM%20I%20(0001-0150).pdf). Erişim tarihi: 12 Eylül 2010.
- Uludağlı, N.P. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarıları ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*. 20 (56), 77-92.
- Wubbolding, R.E. (1988). *Using reality therapy*. Toronto: Fitzhenry&Whiteside Ltd.

SUMMARY

THE RELATIONSHIP BETWEEN BULLYING BEHAVIOURS AND FULFILLING BASIC NEEDS BASED ON CHOICE THEORY

Hasan EŞİCİ

Nowadays, important part of child criminalism which becomes one of the important and serious social problems has occurred in schools (Buluç, 2006). School bullying is one of the aggressions that has been done persistently towards indefensible person, including physical and psychological consequences by one person or group in the school (Olweus, 2002). According to Piskin (2005), a word or activity to be named as bullying, there should be an unbalance of power between bully and victim, being continuously or deliberately, feeling of victims indisposed by bully and not being able to unsafe him/herself. Bully students frighten other students by words or activities; prevent freedom learning rights of victim students. Thus, students feel unsafe at school or make them not to go school.

Bullying is a fact that causes social, emotional, physical and academic problems. According to Peterson (2000), people who can not satisfy their needs at a sufficient level become passive because a person's satisfying his/her basic needs successfully is very important. Thus, some people satisfy violence, addiction, sex without love and others choice emotional ailment. When students can not satisfy basic needs successfully, undesirable behaviors are monitored. The most important of these is bullying that has negative effect to academic achievement, social relationship, emotional relationship, to feel pavement at school.

Human behaviors address to satisfy five basic needs genetic (Glasser, 2003). Choice theory states that human-being has five basic needs. One of these needs, survival is a physical need. Furthermore there are four basic needs which are resident since they are born such as love and belonging, power, freedom, fun and they motivate them (Glasser, 1997).

Survival is the most basic need of human. This need includes physical needs such as meal, water, air, security, shelter, warmth, health, having sufficient income (Frey & Wilhite, 2005). Love and belonging refers cooperating, interesting, caring, sharing and being in relationship with others (Wubbolding, 1998; Frey & Wilhite, 2005). Power expresses personal developing including attaining knowledge and skill, improving life quality, dividing achievement and feeling worthy (Erwin, 2003). Power satisfies by feel of achievement to facilitate individual improvement. Freedom is independence and having him/herself life control as far as possible (Erwin, 2003; Wubbolding, 1988). Fun comprehends experiencing enjoyment, pleasure, relaxation, laughter, and learning (Frey & Wilhite, 2005).

In this research, the relationship between the secondary school seventh grade students' level of fulfilling their basic psychological needs (belonging, power, freedom and fun) and the bullying behavior (bully and victim) is explored. Further, whether gender and the level of fulfilling one's basic needs have an interactional

influence on bullying behavior. This study has been conducted on 444 students, 219 male and of 225 female, who attend seven state schools in Ankara city center. In the research, “School Bullying Inventory” that measures the students bullying behavior and “Basic Needs Inventory” that measures the students’ fulfilling their basic needs were used. For data analysis, Pearson moment correlation, t-tests, ANOVA statistical techniques and Scheffe tests have been used. Findings of the study revealed that there is a negative relationship between belonging, power, general basic needs score and bullying behavior scores, and a positive significant relationship between freedom and bullying behavior. The difference between the gender and the scores of bullying behavior has been found meaningful. Interactional effect of gender and level of fulfilling basic needs on bullying behaviors are found to be not significant.

In this study, there is positive correlation between students’ needs of power and total score of basic needs and bullying, and a negative correlation between freedom and bullying behaviors. In addition, there are negative correlations between being bullying victim and belonging, fun, freedom, power and total basic needs. The results also showed that the level of bullying behavior varies with student gender and the level of basic needs satisfaction level. Male students tend to behave and face more bullying behaviors than female counterparts.

As students’ general basic need satisfaction level increase, bullying behaviors appear to be decreased. Students who have low level of belonging need satisfaction level show high level of bullying (bully and victim). It is found to be no significant relationship between fun need satisfaction level and bullying behavior level. However, being bully victim is more among the students having low level of fun need satisfaction. The level of freedom need satisfaction bears no group differences on bullying. Since power need is highly important for bullying behavior, being bully and bully victim significantly related to having low level of power need satisfaction.